

ULTIMUL PREȘEDINTE

VASILE D. ȚĂRA
Facultatea de Litere
Universitatea de Vest din Timișoara

În panteonul filologiei românești, academicianul Ion Coteanu stă alături de savanți ca Ovid Densusianu, Sextil Pușcariu, Iorgu Iordan, Alexandru Rosetti, Al. Graur, Boris Cazacu ș.a., care și-au dedicat viața nu numai operei științifice, prin care au contribuit decisiv la modernizarea lingvisticii românești, ci și creării sistemului de cercetare în domeniul limbii, asumându-și rosturi importante în conducerea Academiei Române, în cea a asociațiilor profesionale, a facultăților și a institutelor de profil, precum și în procesul de formare și de specializare a profesorilor filologi, de elaborare a programelor și de stabilire a metodelor de predare a limbii române și a limbilor moderne în școlile românești.

Până pe la mijlocul veacului trecut, viața științifică a românilor a fost dominată de învățații umaniști, în special de filologi, care au avut un rol determinant în modernizarea și occidentalizarea limbii și culturii noastre. Ei au întemeiat, în 1867, Academia Română, ale cărei principale obiective erau fixarea normelor ortografice unitare, elaborarea gramaticii și a dicționarului limbii române. După ce școala filologică românească s-a afirmat la nivel european și Academia Română a fost „invadată” de tehnicieni și de alți nefilologi, care i-au schimbat profilul științific de bază, iar disciplina limba și literatura română a devenit „liderul” obiectelor de studiu în toate școlile din România, s-a ivit necesitatea creării unei asociații profesionale special dedicate acestui domeniu științific, cultural și didactic. Astfel, la 27 septembrie 1949, a luat ființă Societatea de Științe Istorice, Filologice și Folclor, devenită, în 1968, Societatea de Științe Filologice din România. Între membrii fondatori s-au numărat: Iorgu Iordan, Al. Rosetti, Al. Graur, I. Coteanu, G. I. Tohăneanu, Aurelian Sacerdoțeanu ș.a.

Importanța și credibilitatea unei asociații profesionale depind, în mare măsură, de autoritatea științifică și publică a președintelui, de implicarea membrilor Consiliului de conducere și a responsabililor de filiale, precum și de iscusința managerială a secretarului general. Toți aceștia își pun amprenta pe scopurile, pe direcțiile de cercetare și pe sistemul de organizare a societății respective.

Societatea de Științe Filologice din România a avut de la început, adică din 1968, șansa de a fi condusă de două remarcabile personalități ale filologiei românești: prof. univ. Boris Cazacu, membru corespondent al Academiei Române, care a fost președinte între 1968 și 1987, și acad. Ion Coteanu, președinte între 1987 și 1997, mai înainte fiind, două decenii, vicepreședinte. Amândoi aveau și experiență administrativă: primul, ca

prorector și decan, iar al doilea, ca decan și director al Institutului de Lingvistică din București. Celor doi savanți li s-a alăturat, în calitate de secretar general, profesorul dr. Ion Hangiu, specialist de notorietate și eminent organizator. În plus, toți trei erau profund dedicați școlii și cercetării științifice umaniste din România. Sub conducerea lor, S.Ș.F. a devenit și s-a impus ca cea mai importantă și eficientă asociație profesională din învățământul românesc.

Deschisă tuturor specialiștilor în filologie, dar mai cu seamă profesorilor de limba română și de limbi străine din învățământul preuniversitar și superior, Societatea de Științe Filologice din România a ajuns să aibă, la un moment dat, peste 13.000 de membri cotizanți și 120 de filiale și subfiliale, răspândite în toate județele și în marile orașe ale țării (v. Hangiu 2011:158). Sub egida S.Ș.F., s-au organizat sute de manifestări științifico-metodice locale, zeci de sesiuni științifice naționale și două congrese ale filologilor români (la Timișoara, în 1991, și la Iași – Chișinău, în 1994), s-au editat câteva zeci de volume de studii și de aplicații practice privitoare la predarea limbii și literaturii române, a limbilor străine și a literaturii universale, dar și numeroase studii de interes universitar, la care se adaugă publicarea trimestrială a revistelor „Limbă și literatură”, „Limba și literatura română. Revistă pentru elevi”, „Limbile moderne în școală” și „Buletinul S.Ș.F.” cu largă circulație în școlile și universitățile românești, prima fiind difuzată și la instituții bibliotecare din străinătate. Pentru filologi, manifestările științifice și publicațiile S.Ș.F. reprezintă nu numai surse valoroase de informare și documentare științifică, ci și posibilitatea de a intra în relație directă și de a schimba idei cu numeroși specialiști și colegi din România și din alte țări, precum și de a-și valorifica, prin publicare sau prin expuneri orale, propriile cercetări și contribuții științifice.

Perioada în care Societatea de Științe Filologice a fost condusă de acad. Ion Coteanu coincide cu prima etapă a procesului de tranziție de la regimul totalitar la cel democratic. În chip firesc, trebuiau operate modificări importante în rosturile și conținutul asociației și filologiei românești, de aceea era nevoie de un conducător potrivit pentru o sarcină atât de complexă. Înzestrat cu viziune creatoare și cu dorință de înnoire, cu o mare pasiune pentru cercetarea științifică și pentru actul didactic, cu respect față de valorile spirituale românești, dar mai cu seamă față de limba și cultura națională, dotat cu spirit de inițiativă, cu talent organizatoric și cu o impresionantă putere de muncă, academicianul Ion Coteanu întrunea cu prisosință calitățile cerute unui astfel de conducător.

Încă de la Conferința Națională a S.Ș.F., ținută la București în data de 12 iunie 1990, acad. Ion Coteanu anunța intenția de schimbare: „Fie ca această Conferință Națională, deschisă astăzi după 13 ani de interdicții de neînțeleș, absurde în fond, să aducă în lucrările ei spiritul acelei democrații temeinice, izvorâte nu din copierea unor modele din afară, ci din străfundul dorințelor și năzuințelor poporului nostru. În acest spirit înnoitor, în care vă rog să includem și cele mai bune tradiții ale noastre, vă poftesc respectuos să lucrăm împreună cu cât mai mult folos pentru propășirea culturii noastre umaniste” (Coteanu 1990: 10).

Prima inițiativă în acest sens a fost reluarea tradiției începute de Ovid Densusianu, care a organizat la București, în anul 1925, primul Congres al Filologilor

Români, după care al doilea s-a ținut la Cluj, în 1926, sub președinția lui Sextil Pușcariu, iar al treilea, în 1927, la Cernăuți. Al IV-lea Congres al Filologilor Români a avut loc la Timișoara, în 4-6 iulie 1991. Fiind gândit și organizat ca un eveniment științific panromânesc, la care au participat și filologii români din fosta Iugoslavie, din Bucovina de Nord și îndeosebi din Basarabia, unde începuseră disputele referitoare la glotonimele *limba română / limba moldovenească* pentru denumirea limbii de stat a Republicii Moldova, acad. Ion Coteanu subliniază, în *Cuvântul de deschidere* a Congresului, contextul socio-politic nou, în care urma să se dezvolte colaborarea dintre cercetătorii limbii noastre și, în ansamblu, filologia românească: „Nu încapă îndoială că noi toți asociem numele devenit celebru al Timișoarei și cu renașterea moldovenească de dincolo de Prut, fără a mai vorbi – căci e de la sine înțeles – de renașterea de dincoace, începută la 17 decembrie 1989 în cetatea pe care am ales-o pentru Congresul nostru. Pe lângă marea satisfacție de a ne fi eliberat din toate punctele de vedere din chingile unui sistem sufocant, în decursul căruia cercetarea științifică a fost supusă unei cenzuri adesea ignorante și mai totdeauna intolerante, ne-am recâștigat dreptul prin Revoluția din decembrie de a judeca și interpreta în mod obiectiv trecutul filologiei românești” (Coteanu 1991: 23).

Evocând contribuția marilor filologi români din secolul al XX-lea, de la A. Philippide, Ov. Densusianu, Sextil Pușcariu ș.a. la Iorgu Iordan, Al. Rosetti, Al. Graur, E. Petrovici ș.a., ale căror opere „constituie referințe curente [...] pentru aproape toate domeniile de cercetare din disciplinele noastre științifice” (Coteanu 1991: 24), președintele S.Ș.F. considera ca a sosit vremea când filologii români trebuie să treacă de la cercetarea preponderent diacronică a limbii spre direcțiile noi, deschise în lingvistică de cercetători ca Norbert Wiener, L. Hjelmslev, N. A. Chomsky, Ch. Morris, Ch. Pierce, Roman Jakobson ș.a., abordând, cu prioritate, domenii de cercetare precum semantica, semiotica, lingvistica matematică, textologia, teoria discursului, pragmatica etc. (v. Coteanu 1991: 24-25).

O altă problemă extrem de importantă pe care acad. Ion Coteanu o propune spre dezbateri filologilor români este reforma ce trebuia făcută în conținutul și predarea limbii române în școală. Referindu-se la acest subiect, el precizează: „În etapa prin care trecem, când se pune problema înnoirii programelor analitice, a elaborării de manuale noi, când în fața noastră stă restructurarea de ansamblu a învățământului, nu avem dreptul să lăsăm la voia întâmplării pregătirea umanistă a viitorilor cetățeni. Acesta și este motivul care mă determină să vă propun ca atât în discuțiile din secțiile Congresului, cât și într-o viitoare, dar nu prea îndepărtată dezbateri, chestiunea pregătirii umaniste în școală să fie și ea în atenția noastră. Am putea să dăm acestei dezbateri titlul: ÎNVĂȚĂMÂNTUL urmează ȘTIINȚA” (Coteanu 1991: 25). Chiar dacă această idee foarte importantă și acest îndemn la implicarea filologilor în procesul de schimbare a învățământului românesc nu au rodit suficient în aceste două decenii de „bâjbâială” în restructurarea sistemului didactic din România, glasul specialiștilor din domeniul umanist ar trebui să se facă auzit și mai ales respectat, pentru că domeniul lor de cercetare și de creație este de tip și de interes național, limba și literatura română

fiind efigiile istorice și culturale supreme ale poporului nostru, fără de care ne-am pierde identitatea națională.

La al V-lea Congres al Filologilor Români, organizat de Societatea de Științe Filologice la Iași și Chișinău, în perioada 6-9 iunie 1994, acad. Ion Coteanu a propus ca teme principale de analiză și discuție consecințele grave ale imixtiunii politicii în știința limbii, care au împiedicat adoptarea glotonimului *limba română* pentru limba de stat din Republica Moldova și a dus la impunerea forțată, fără justificare științifică, a modificărilor din ortografie votate de Academia Română, precum și asaltul nociv al unor factori socioculturali, între care și mass-media, asupra calității și corectitudinii limbii române vorbite și scrise. Cu privire la distincția ineptă dintre *limba română* și așa-zisa *limbă moldovenească*, președintele S.Ș.F. spune: „Datorită restructurărilor geopolitice din Europa, unele concepte care privesc profesiunea noastră sunt utilizate cu scopul de a justifica o anumită atitudine cu vizibil substrat politic, fiindcă ce altceva poate fi afirmația mai mult ori mai puțin insistentă a unora după care modul în care vorbesc și scriu moldovenii din stânga Prutului nu e limbă română, ci limbă moldovenească, altă limbă așadar decât cea vorbită și scrisă în dreapta Prutului. Din două una, sau cei care fac asemenea afirmații nu știu ce-i aceea «limbă» în accepția obișnuită a termenului – lucru greu de crezut – sau știu, dar se tem să-i zică română, ca nu cumva România – sau chiar moldovenii localnici – să aibă pretenții teritoriale” (Coteanu 1994: 57-58). Cu același prilej, savantul Eugen Coseriu afirma categoric: „O limbă moldovenească diferită de limba română sau chiar și numai de dialectul dacoromân pur și simplu nu există: e o himeră creată de o anumită politică etnico-culturală străină, fără nicio bază reală” (Coseriu 1994: 69). Puncte de vedere similare au susținut în comunicările lor și acad. Silviu Berejan (v. Berejan 1994: 80-84), profesorul Nicolae Mătcaș (v. Mătcaș 1994: 84-90) ș.a., iar la încheierea Congresului, participanții au adoptat o *Rezoluție* și un *Apel* adresat Parlamentului Republicii Moldova cu privire la această problemă (v. Hangiu 2011: 91-94). Fără îndoială, acesta a fost evenimentul științific cel mai important în care s-a dezbătut o problemă vitală pentru istoria și limba comună a celor două state românești, din dreapta și din stânga Prutului. După Congres, în discuție s-au mai implicat foruri științifice și politice importante, specialiști din România, R. Moldova și din alte țări, dar adoptarea oficială a glotonimului *limba română* și pentru idiomul romanic vorbit în stânga Prutului s-a produs abia în data de 5 decembrie 2013, când Curtea Constituțională a Republicii Moldova a decis că *limba română* și *limba moldovenească* sunt identice, deci *limba română* este *limbă de stat* în R. Moldova.

O altă problemă a filologiei românești, aprig disputată după 1991, a fost inițiativa Academiei Române de a se reveni la scrierea cu *â* și la formele *sunt*, *suntem*, *sunteți* în loc de *sînt*, *sîntem*, *sînteți*. Academicianul Ion Coteanu a fost singurul lingvist din Academie¹, care s-a opus cu insistență acestei modificări ortografice și a votat

¹ În perioada respectivă, între membrii Academiei Române mai erau, în afară de acad. I. Coteanu, doi lingviști: românul Emanuel Vasiliu și suedezul Alf Lombard. La votul prin care s-au adoptat aceste norme ortografice, Emanuel Vasiliu s-a abținut, iar Alf Lombard a votat pentru ortografia aprobată în 1965 (v. Moldoveanu 2000: 154-155).

împotriva adoptării ei în 1993. Văzând că nu-și poate convinge cu argumente științifice colegii din forul academic, profesorul Ion Coteanu a apelat și la membrii S.Ș.F., care au organizat numeroase dezbateri în filiale și au participat la un sondaj pe această temă. În cuvântul de deschidere la Congresului de la Iași-Chișinău, președintele S.Ș.F. a ținut să precizeze că „în perioada discutării reformei ortografiei, Societatea a întreprins un sondaj de opinie cu tehnica modernă, din care a rezultat că 85% dintre cei peste 2000 de participanți la acest sondaj, tineri și maturi, profesori și persoane de alte profesii, au fost împotriva modificărilor propuse de Academie în 1991. Cu regret trebuie să spun că, deși am comunicat în adunarea sa generală acest rezultat, arătând procentele la toate întrebările din sondaj, autorii propunerii de modificare nu au ținut seama de ele, dar nici nu au încercat să convingă științific pe cei mai mulți dintre lingviști și filologi de utilitatea schimbărilor” (Coteanu 1994: 58). Problema ortografiei a fost discutată pe larg în cadrul Congresului, iar la sfârșit s-a întocmit o *Moțiune adresată Academiei Române*, prin care semnatarii documentului își exprimau „totalul dezacord față de reforma ortografică întreprinsă de conducerea Academiei Române, în speță față de Hotărârea Adunării Generale din 17 februarie 1993 privind revenirea la *â* și *sunt* în grafia limbii române” (v. Hangiu 2011: 94). Chiar dacă au trecut două decenii de când noua ortografie este predată și impusă prin școală, dezacordul și chiar opoziția se mențin între cei care o admit și cei care o resping. Așa se face că vechea ortografie este menținută și acum în câteva ziare de mare tiraj, în cărțile publicate la anumite edituri importante, în unele instituții universitare sau în scrierea ezitantă, particulară și oficială, a celor mai mulți dintre români. Chiar și în publicațiile Societății de Științe Filologice au fost utilizate, până în 2006, vechile norme ortografice.

În cele trei decenii în care s-a implicat în conducerea S.Ș.F, dar mai ales în perioada cât a fost președinte, răstimp marcat de începutul unei răscruce majore în istoria noastră, acad. Ion Coteanu a acordat o atenție specială predării și cultivării limbii române în școală, înnoirii, modernizării și reformării învățământului și cercetării științifice umaniste din România, pregătirii și specializării filologilor din toate zonele și domeniile de activitate, precum și colaborării dintre filologii români de pretutindeni. Toate aceste obiective au devenit ținte de lucru predilecte ale membrilor S.Ș.F. și au fost dezbătute, cu prioritate, la manifestările științifice (congrese, conferințe, sesiuni și simpozioane științifice etc.) sau în paginile publicațiilor Societății, cu deosebire în „Limbă și literatură” și în „Buletinul S.Ș.F.”. Desigur, inițiativele și îndemnurile președintelui S.Ș.F. în această privință au sporit considerabil interesul filologilor români pentru problemele cercetării științifice și ale învățământului umanist din România. Este suficient să amintim ceea ce spunea acad. I. Coteanu atunci când deschidea paginile revistelor S.Ș.F. pentru dezbateri privitoare la reforma învățământului românesc, făcute de profesioniști autentici ai școlii: „Rog pe colegii noștri care se ocupă de elaborarea de reguli noi pentru învățământ să participe la o dezbatere cât mai aproape de realitățile actuale din școala românească” (Coteanu 1996: 109). În „Buletinul S.Ș.F.” pe anii 1995-1996, care după aceea și-a încetat apariția, s-a publicat și „Programul acțiunilor ce vor fi întreprinse de S.Ș.F. în sprijinul reformei învățământului: 1. Sesiuni științifice, simpozioane, dezbateri cu tematică adecvată înfăptuirii reformei învățământului limbii și literaturii române,

organizate la nivelul Consiliului și al filialelor, care vor obține sponsorizări pe plan local. 2. Cursuri de vară organizate de filialele din centrele universitare cu sprijinul inspectoratelor școlare județene. 3. Organizarea, în 1998, a Congresului al VI-lea al Filologilor Români, care urmează să analizeze stadiul dezvoltării limbii române în etapa actuală, procesul de unificare a normelor de vorbire și de scriere în limba română, normele ortografice decretate de Academia Română și să facă propuneri concrete de reformă ortografică, întemeiate pe realitatea existentă în scrierea limbii române. 4. Sărbătorirea, în 1999, a unei jumătăți de secol de la înființarea Societății de Științe Filologice din România” (Hangiu 2011: 219).

Un an mai târziu, învins de o suferință necruțătoare, academicianul Ion Coteanu a trecut în veșnicie, lăsând fără președinte Consiliul de conducere al Societății de Științe Filologice din România, post care, din motive pe care nu le cunoaștem și nu le înțelegem, nu a mai fost ocupat, iar programul de lucru menționat mai sus a fost abandonat. În ultimii 17 ani, S.Ș.F. și-a restrâns considerabil prezența în viața filologiei românești, existența ei fiind semnalată doar de apariția periodică a revistei „Limbă și literatură” și de sporadice manifestări științifice al puținelor filiale care n-au pierit încă. Revigorarea urgentă a acestei societăți științifice de mare faimă cândva, făcută conform *Statutului* revăzut și aprobat la Conferința Națională a S.Ș.F. din 12 iunie 1990, ar fi extrem de utilă pentru învățământul filologic românesc, în care lucrează tot mai mulți profesori care au urmat și urmează cursuri de masterat și cursuri doctorale de specialitate. Pentru aceștia, dar și pentru ceilalți filologi români, Societatea de Științe Filologice din România, readusă la starea și la competențele de altădată, ar putea să ofere cadrul firesc de afirmare profesională.

BIBLIOGRAFIE

- Berejan, Silviu, 1994, „Studierea limbii române în Republica Moldova”, în *Ion Hangiu*, 2011, p. 80-84 [„Buletinul Societății de Științe Filologice din România” 1993-1994].
- Coseriu, Eugen, 1994, „Latinitatea orientală”, în *Ion Hangiu* 2011, p. 59-80 [„Buletinul Societății de Științe Filologice din România” 1993-1994].
- Coteanu, Ion, 1990, „Cuvânt de deschidere [la Conferința Națională a S.Ș.F., 12 iunie 1990]”, în *Ion Hangiu*, 2011, p. 9-10. [„Buletinul Societății de Științe Filologice din România” 1990].
- Coteanu, Ion, 1991, „Cuvânt de deschidere rostit în ședința plenară a Congresului al IV-lea al Filologilor Români”, în *Ion Hangiu*, 2011, p. 23-26 [„Buletinul Societății de Științe Filologice din România” 1991-1992].
- Coteanu, Ion, 1994, „Cuvânt de deschidere [la al V-lea Congres al Filologilor Români]”, în *Ion Hangiu*, 2011, p. 56-59 [„Buletinul Societății de Științe Filologice din România” 1993-1994].
- Coteanu, Ion, 1996, „Cuvânt înainte”, în *Ion Hangiu*, 2011, p. 109-112 [„Buletinul Societății de Științe Filologice din România” 1995-1996].
- Hangiu, Ion, 2011, *O viață închinată școlii și presei românești*, vol. 2, Ed. Dacia XXI, Cluj-Napoca.
- Mățaș, Nicolae, 1994, „Limba moldovenească: simulacru argumentului științific”, în *Ion Hangiu*, 2011, p. 84-90 [„Buletinul Societății de Științe Filologice din România” 1993-1994].
- Moldoveanu, Gheorghe C., 2000, *Ortografia limbii române. Privire istorică*, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”.